

CONSOLIDACIÓ D'ESTRUCTURES ARQUEOLÒGIQUES AL MONESTIR DE SANT QUIRZE DE COLERA Rabós d'Empordà (Alt Empordà).

Del 29 de novembre al 6 de desembre de 2013

Expedient Generalitat de Catalunya: 518 K121 N 599-2013/1-10447

David Mallorquí Garcia

Cassà de la Selva, 9 de juny de 2016

FITXA TÈCNICA

Lloc de la intervenció	Monestir de Sant Quirze de Colera
Població i comarca	Rabós d'Empordà (Alt Empordà)
Promoció	Ajuntament de Rabós d'Empordà
Direcció de la intervenció	David Mallorquí Garcia
Equip de treball	David Mallorquí Garcia, Ramon Perona Fuentes
Tipus d'intervenció	Preventiva
Activitat sol·licitada	consolidació d'estructures arqueològiques
Dates sol·licitades	Del 29 de novembre al 6 de desembre de 2013
Resum	Intervenció de restauració de les restes d'un antic forn de calç i tres tombes antropomòrfiques aparegudes durant les excavacions arqueològiques de l'any 2012.

ÍNDEX

---

1. SITUACIÓ	4
2. CONTEXT HISTÒRIC	4
3. PROTECCIÓ	7
4. MOTIVACIÓ	7
5. BREU DESCRIPCIÓ DE LES ESTRUCTURES	7
Estat de conservació	
Cronologia	
6. OBJECTIUS I CRITERIS GENERALS DE LA INTERVENCIÓ	9
7. METODOLOGIA DE TREBALL	9
8. BIBLIOGRAFIA	11
ANNEX 1. DOCUMENTACIÓ ADMINISTRATIVA	12
ANNEX 2. DOCUMENTACIÓ GRÀFICA	16
ANNEX 3. DOCUMENTACIÓ FOTOGRÀFICA	18

1. SITUACIÓ

El monestir de Sant Quirze de Colera es troba situat en el terme municipal de Rabós d'Empordà (Alt Empordà). S'hi accedeix des del nord pel Coll de Banyuls, des del sud-oest per la carretera que ve de Rabós i pel sud-est per la carretera que ve de Vilamaniscle. El monestir s'alça al bell mig d'una vall, dins el paratge del parc natural de les Alberes. La seva ubicació geogràfica, en el traçat d'una via d'accés fronterera, és la clau per comprendre la importància estratègica de Sant Quirze al llarg de tota la seva història.

Topogràficament el monestir fou construït en el vessant est del Puig Abreu (212 m.). L'indret de Sant Quirze es troba, ell mateix, sobre un petit turó, al mig d'una fondalada; envoltat i delimitat per dues torrenteres, una nord-sud, que passa a ponent del monestir, i l'altra est-oest, que tanca el conjunt per la seva part més meridional.

L'accés és fàcil. A partir de la carretera que uneix Vilamaniscle i Rabós, hi ha un trencall senyalitzat que porta directament al monestir.

2. CONTEXT HISTÒRIC

Durant la segona meitat del segle IX i la segona meitat del X es refà el monaquisme a la zona de Catalunya. Aleshores té lloc un renaixement monàstic, amb una gran campanya constructiva i un ressorgiment de l'església regular amb l'ordre benedictí imposant-se com a ordre de llei a totes les noves fundacions de monestirs.

El segle d'or de les fundacions monàstiques anirà del 930 al 970. Les esglésies monàstiques són l'exponent més clar de l'eufòria constructiva, tot i que també resulten molt importants totes les esglésies que es construïren en aquest moment i que formaren la xarxa parroquial. La primera acta de consagració de l'església de Sant Quirze de Colera s'emmarca directament dins d'aquesta època.

Per alguns autors, tant els edificis de major envergadura com els temples de petites dimensions tenen unes característiques comunes que fan pensar en un grup estilístic concret, anterior a l'eclosió romànica. Serien independents de les formes llombardes, com una síntesi de les representacions de la fi de l'imperi carolingi i les tradicions constructives de la tardoantiguitat, amb una gran vitalitat des de les darreries del segle X fins a l'inici del XI.

La fundació de monestirs serà afavorida per part de l'imperi, que els dotarà de terres i immunitat, per controlar de forma més exhaustiva el territori. Però també s'enfortiran quan els comtes intentin refermar el seu poder davant els monarques carolingis, ja que prendran

enèrgiques polítiques d'enaltiment dels conjunts monacals, amb donacions d'extensos alous i concessions de determinats drets (que pel cas del comtat d'Empúries, a més, farà de contrapès al fet de no tenir diòcesi pròpia).

En definitiva, seran poderosos propietaris de terres, amb drets equiparables i que en ocasions superen als dels comtes, que es convertiran en el futur en grans senyors feudals enfrontats moltes vegades amb l'altre poder existent, i que mantindran els seus drets i béns al llarg del temps, en moltes ocasions fins la desamortització del 1835.

Al segle X el paper de l'església és fonamental, com a institució que actua alhora com a cos diplomàtic i com a generador ideològic. Dins del marc eclesiàstic de Catalunya, s'observa una inclinació cap a Roma, més que no pas cap a Cluny, fenomen que cal entendre per la busca de la protecció papal, davant de la manca de poder monàrquic abans representat pel rei franc.

Els segles XI i XII corresponen a una etapa d'adquisició de poder per part dels estaments privilegiats. L'augment econòmic vinculat al creixement demogràfic i a l'expansió territorial són els factors que justifiquen aquesta tendència organitzativa interna.

Sota el regnat de Jaume I s'aconsegueix un poder notable de cara a l'exterior. D'una banda les conquestes de Mallorca i València engrandeixen el territori. De l'altra, però, aquest poder exterior queda limitat per salvaguardar la pau interna. A la mort de Jaume I l'any 1276, el seu regnat es divideix entre els seus dos fills, quedant Pere II el Gran com a rei de Catalunya, Aragó i València i Jaume II de Mallorca com a rei de Balears, Montpeller, Rosselló, Cerdanya i Conflent. El conflicte no tardà a arribar; per bé que en un principi Pere II aconseguí que el seu germà li juri vassallatge, ràpidament Jaume II hi renuncià i s'alià amb el rei franc, ajudant-lo a creuar el Rosselló en la croada proposada pel papa l'any 1285. Així es produeix la guerra entre Catalunya i França, i la invasió francesa.

En aquells moments l'església catalana està dividida; alguns clergues i frares reconeixen el nou rei (Felip l'Ardit) imposat pel papa i ajuden les tropes en el seu pas per l'Albera. Els abats de Sant Pere de Rodes, Sant Quirze i Roses estaven lligats de mans per la declaració de croada feta pel papa Martí IV.

Al segle XIV té lloc un important apogeu urbà amb la continuïtat del creixement demogràfic, si bé encara el 90% de la població segueix vivint al camp. Malgrat aquest inici de segle esperançador, el cert és que el XIV es caracteritza per un seguit de calamitats que van començar amb una situació climàtica desfavorable, un seguit de males collites a partir de

1315, la manca d'arribada de cereals de Sardenya i Sicília l'any 1333 ("Lo primer mal any") a causa del conflicte bèl·lic entre Gènova i Venècia, per no parlar de la pesta negra que arribaria a Catalunya l'any 1348, causant una gran mortaldat i, novament, una despoblació tant urbana com rural.

A partir de 1380 s'evidencià la incapacitat de fer front a les repercussions econòmiques i socials derivades de la pesta negra i els seus successius brots.

Es podria dir que entre els segles XIV i XV es produí una època de decadència a la zona altempordanesa degut a les epidèmies i guerres, amb una davallada de la població important. Un altre problema important va ser el fet de la mort del rei sense descendència masculina, i la impossibilitat de transmetre la corona per via femenina. El 1412, amb el compromís de Casp, un infant castellà, de la casa de Trastàmara, passarà a ser l'hereu de la corona catalano-aragonesa, amb tot el malestar que comportà aquesta decisió per la política catalana.

El segle XV es caracteritzà a tot l'Empordà per un seguit de conflictes socials, els enfrontaments dels pagesos contra els senyors en foren la base; aquests primers, farts del domini i de l'explotació senyorial, intentaren tant per via judicial, com per vies més dràstiques, passar a dependre del rei.

Els primers testimonis d'aquests conflictes socials, que afectaren així mateix els dominis eclesiàstics, els trobem en la revolta que es produeix contra l'abat del monestir de Sant Pere de Rodes l'any 1424, quan un grup de pagesos obliguen l'abat del monestir a tancar-se dins del recinte monàstic; anys més tard, al 1462, un grup de pagesos van atacar l'abat de Sant Quirze de Colera a Mollet de Peralada.

L'Empordà també va viure la Guerra Civil entre la Diputació General i la monarquia de Joan II (1462-1472). A l'Alt Empordà hi va haver enfrontaments entre ciutats, pobles, i entre llinatges. El 1472 la guerra està acabada, Joan II serà el vencedor però els problemes no es resolgueren. El conflicte pagès barrejat amb les disputes polítiques, en mans dels cabdills més radicals per l'ideari de la llibertat i la supressió de les càrregues feudals va portar cap a la sentència arbitral de Guadalupe el 1486, amb un nou reordenament del camp català. S'aboliren els mals usos i la remença, els pagesos seran lliures jurídicament i tenien el domini útil dels masos, però els amos continuaven amb el domini directe de la terra, percebent rendes, delmes i altres drets. En aquest moment s'inicia l'estabilitat al camp català, amb la masia com a unitat agrícola bàsica.

S'ha de tenir en compte que els esdeveniments que afecten Catalunya a partir del segle XV, i que portaran a l'esclat de la societat moderna tal com es coneix actualment, no es poden considerar cabdals per la vida del monestir. Ja que a partir de mitjan d'aquest segle el recinte monàstic comença a donar mostres de decadència, amb un progressiu abandonament de les seves dependències i la marxa de la comunitat que quedà agregada a Sant Pere de Besalú a partir del segle XVI.

3. PROTECCIÓ

Sant Quirze de Colera està considerat Bé Cultural d'Interès Nacional (BCIN) pel Decret 03/06/1931 / Gac. 04/06/1931

4. MOTIVACIÓ

La present intervenció de restauració es deu als resultats de les darreres excavacions arqueològiques realitzades durant l'any 2012 per l'empresa Janus SL al Monestir de Sant Quirze de Colera, les quals formaven part del *Projecte de restauració d'un sector de la muralla i torre de defensa del Monestir de Sant Quirze de Colera*. En aquesta intervenció arqueològica es va posar al descobert el fossat nord del recinte monàstic, excavat en la roca mare, en el qual s'hi varen trobar els elements arqueològics que han motivat la seva intervenció de restauració

5. BREU DESCRIPCIÓ DELS ELEMENTS

Situats fora del recinte monàstic, just en l'extrem est del fossat és on es troben les restes d'un antic forn de calç, construït aprofitant les parets del mateix fossat, i en el pla superior a tocar d'aquest element és on es troben les restes de tres tombes antropomòrfiques excavades en la roca.

Forn de calç

El forn està format per una cambra de combustió de forma cònica, els límits de la qual són fàcilment visibles per estar cremats i ser de color vermellós. A la part superior hi ha una estructura semicircular de pedres sense tallar col·locades en sec, sense argamassa que les lligui. La part inferior està formada per una solera de pedres de dimensions grans i mitjanes,

que permetien la introducció dels blocs de calç a l'interior del forn i la retirada de la calç, una vegada aquesta s'havia format. Una gran llosa col·locada de forma horitzontal a la part central de l'estructura permetia aquestes tasques.

La part baixa del forn estava formada per una solera de pedres, disposades formant un quart de cercle.

Tomba 1

Es tracta d'una tomba excavada en la roca, amb el seu interior revestit amb lloses clavades verticalment, de les que només se n'han conservat algunes, i amb una coberta de lloses les quals no se n'han conservat cap. L'orientació de la tomba és de sud a nord.

La seva allargada és de 195 cm, amb un lleuger pendent de sud cap a nord. L'amplada màxima és de 50 centímetres. La fondària màxima conservada és d'entre 20 i 25 centímetres. La tomba té planta rectangular, amb l'extrem sud en angle recte i el nord arrodonit.

Tomba 2

Es tracta d'una tomba excavada en la roca, de la qual només s'ha conservat una llosa del revestiment interior. L'orientació de la tomba és de sud a nord.

La seva allargada és de 178 centímetres, amb un lleuger pendent de sud cap a nord, seguint la inclinació natural de la roca del subsòl. L'amplada màxima de l'enterrament no supera els 50 centímetres. Al sud, a la zona de la capçalera, la fondària és d'uns 40 centímetres, i a la zona dels peus, d'uns 20 centímetres. L'enterrament té planta rectangular, molt irregular, amb els extrems arrodonits.

Tomba 3

Es tracta d'una tomba excavada en la roca, amb el seu interior revestit amb lloses clavades verticalment, de les que només se n'han conservat algunes, i amb una coberta de lloses les quals no se n'han conservat cap. L'orientació de la tomba és de sud a nord.

La seva llargada és de 175 centímetres, amb un lleuger pendent de sud cap a nord, seguint la inclinació natural de la roca del subsòl. L'amplada màxima de no supera els 50 centímetres. La tomba té planta rectangular, molt irregular, amb els extrems arrodonits.

Estat de conservació

L'objectiu bàsic que ha regit la intervenció de restauració ha sigut la consolidació de les estructures arqueològiques abans descrites. Totes estaven excavades en la roca i malauradament presentaven un estat de conservació molt dolent, fruit de les característiques intrínseques de la pròpia roca i del sotmetiment directe a les inclemències meteorològiques (pluja, vent, glaçades, etc), al trobar-se a l'exterior i sense cap tipus de protecció.

Cronologia

Les tres tombes de lloses excavades en la roca correspondrien a un a àrea de necròpolis corresponent al monestir romànic, situat cronològicament entre els segles X i XIII.

Respecte el forn de calç, aquest es correspondria a una fase molt més tardana, quan el monestir ja s'havia convertit en una masia, entre els segles XVII i XIX.

6. OBJECTIUS I CRITERIS GENERALS DE LA INTERVENCIÓ

La present intervenció de restauració ha consistit en la consolidació i restauració d'aquestes estructures per a incorporar-les en el discurs museogràfic de l'edifici del Monestir de Sant Quirze. L'objectiu s'ha centrat principalment en la preservació i consolidació de les estructures descrites, però també en la seva restauració, completant parcialment les parts perdudes, per contribuir d'una banda en la protecció de les pròpies estructures i de l'altra en atorgar una visió més global, facilitant-ne alhora la seva comprensió didàctica per al públic visitant.

Els criteris generals que han regit la intervenció s'han basat en l'estricta conservació dels elements originals, respectant al màxim els seus materials i el seu sistema constructiu, per donar-ne una lectura fidel i alhora garantir-ne la seva perdurabilitat en el temps.

7. METODOLOGIA DE TREBALL

A continuació segueix la descripció dels processos d'intervenció realitzats i productes/materials utilitzats.

Neteja mecànica. S'ha eliminat, mitjançant espàtules i raspalls, la terra i els elements vegetals presents en les estructures arqueològiques i en el seu entorn més immediat.

Consolidació de la roca mare. Mitjançant la microinjecció de morters líquids, amb base de calç hidràulica NHL 3,5 i àrids de granulometries fines i pigments adients, s'ha procedit a l'obtenció de fissures, esquerdes i forats que podien posar en perill la conservació de les estructures objecte d'intervenció, com també en el seu entorn més immediat.

En el cas del forn de calç, s'han respectat les diverses coloracions (vermella, negra, etc) que havia adquirit la roca, producte de les altes temperatures, mitjançant l'addició de pigments naturals en els morters d'injecció.

Consolidació de les restes constructives originals. Mitjançant l'aplicació d'un morter de calç de granulometria i color similar a l'original s'ha procedit a obturar totes les juntes i forats existents en les restes constructives conservades.

Aquesta intervenció s'ha realitzat amb morter de calç hidràulica natural NHL 3,5 i àrids de coloració i granulometria semblants a l'original, en proporció 1:4.

Reintegració/reconstrucció dels elements. A causa de la ubicació a l'exterior de les estructures objecte d'intervenció, s'ha realitzat una reintegració parcial per afavorir la seva conservació i alhora contribuir a allargar la seva esperança de vida. Aquesta actuació s'ha realitzat amb els mateixos materials (pedra de la zona) i ha seguit el mateix mètode constructiu de l'obra original.

Així, en les tombes s'han mantingut *in situ* i intactes les lloses aparegudes en l'excavació, però alhora s'han completat amb la col·locació de noves lloses de similars característiques en tot el seu contorn. Sobre la tapa, si bé sí que varen aparèixer algunes lloses durant l'excavació, aquestes s'haurien extraviat posteriorment i s'ha optat per no col·locar-ne cap.

En el forn de calç, s'ha realitzat d'una banda la reintegració de la part esquerra de la boca del forn, seguint les traces conservades i els nivells de l'obra original. També s'ha realitzat la col·locació de dues filades de pedra, com a capa de sacrifici, damunt el petit mur conservat en la part superior que ressegueix les parets circulars del forn, actuació que contribuirà a aturar el procés de degradació de la roca i per tant a conservar aquest element.

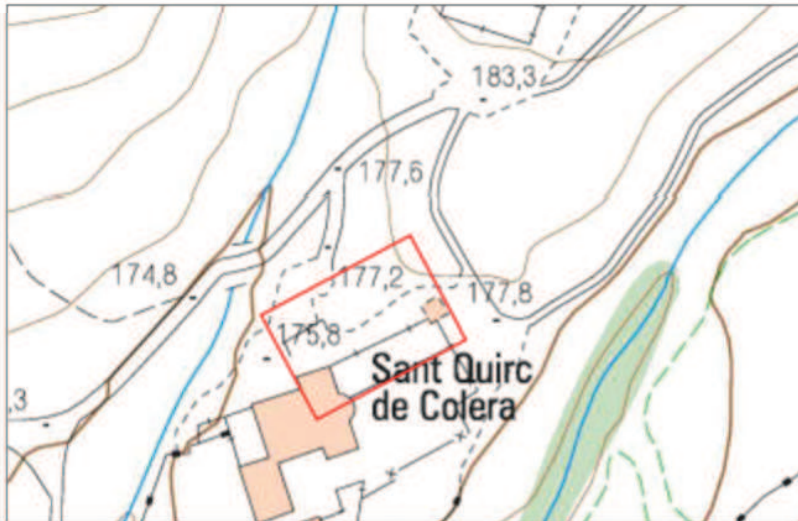
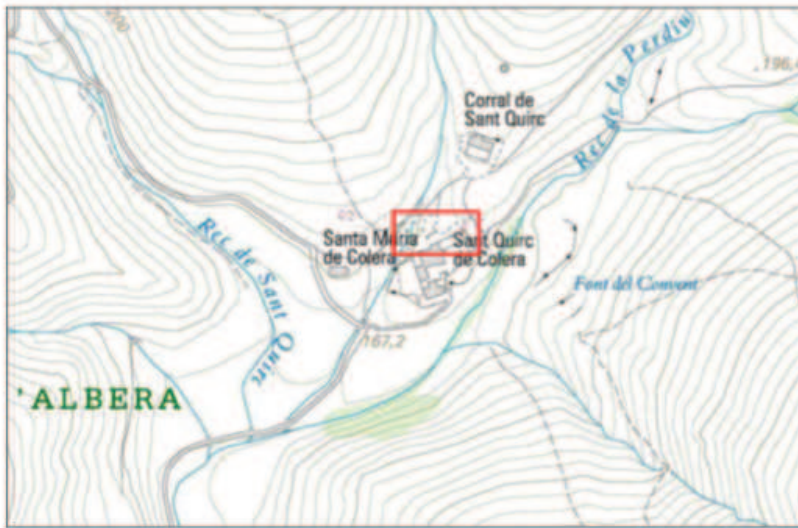
Totes les intervencions de reintegració s'han realitzat amb morter de calç hidràulica NHL 3,5 i àrids de coloració i granulometria semblants a l'original, en proporció 1:4.

Finalment, en el procés de reintegració/reconstrucció no s'ha cregut oportú inserir cap element distintiu, ja que en totes les estructures les intervencions realitzades han sigut mínimes.

8. BIBLIOGRAFIA

MERINO I SERRA, Jordi, MONTALBAN I MARTÍNEZ, Carme. (2013). *Intervenció arqueològica al Monestir de Sant Quirze de Colera, Rabós d'Empordà (Alt Empordà)* [Informe d'intervenció arqueològica inèdit]. JANUS SL. (Disponible a l'Arxiu de memòries d'intervencions arqueològiques i paleontològiques de la Direcció General d'Arxius, Biblioteques, Museus i Patrimoni).

ANNEX 2. DOCUMENTACIÓ GRÀFICA

Plànols de situació i fotografia de la zona on es localitzen les estructures arqueològiques intervingudes.

ANNEX 3. DOCUMENTACIÓ FOTOGRÀFICA

Estat inicial de les restes arqueològiques del forn de calç.

Procés de neteja, eliminació de terres.

Finalització del procés de neteja.

Reintegració d'esquerdes i fissures de la roca mare.

Injecció de morters líquids a les fissures de la roca mare.

Reintegració/reconstrucció de la obra original.

Estat final després del procés d'intervenció.

Estat inicial de les tombes antropomòrfiques. Vistes general i individuals de les tombes 1, 2 i 3.

Reintegració/reconstrucció de les tombes.

Vistes individuals i generals de les tombes després de la intervenció.